

Л. И. КУТОРЖЕВСКАЯ, О. А. КУТОРЖЕВСКАЯ
г. Полтава

ИННОВАЦИОННАЯ СОЦИАЛЬНО-ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ В УСЛОВИЯХ СОВРЕМЕННЫХ ИНТЕРНАТНЫХ УЧРЕЖДЕНИЙ ОБРАЗОВАНИЯ: ПЕДАГОГИКА ДОБРА В. А. СУХОМЛИНСКОГО В ДЕЙСТВИИ

В статье проанализирована инновационная социально-педагогическая деятельность воспитателя, учителя и социального педагога в условиях реформирования интернатных заведений образования, особенности внедрения педагогики добра В. А. Сухомлинского в учебно-воспитательный процесс школы-интерната.

Ключевые слова: инновация, социально-педагогическая деятельность, общеобразовательная школа-интернат, воспитатель, учитель, социальный педагог.

Стаття надійшла до редколегії 30.07.2014

УДК 378.22.013.42.091.4:[005:001.895]

О. А. КУТОРЖЕВСКАЯ
м. Полтава

ФОРМУВАННЯ ТОЛЕРАНТНОСТІ ЯК ЯКОСТІ ОСОБИСТОСТІ ЗАСОБАМИ ТВОРІВ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО В ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ ДО ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті проаналізовано формування толерантності як якості особистості засобами оповідань В. О. Сухомлинського в процесі підготовки майбутніх соціальних педагогів до інноваційної педагогічної діяльності.

Ключові слова: толерантність, соціальний педагог, фахова підготовка, інноваційна педагогічна діяльність, оповідання В. О. Сухомлинського.

У 1996 році Генеральна Асамблея ООН запропонувала державам-членам щорічно 16 листопада відзначати Міжнародний день, присвячений толерантності. Це рішення прийнято у зв'язку з тим, що 16 листопада 1995 року держави-члени ЮНЕСКО прийняли декларацію принципів толерантності, що проголошувала, що всі люди рівні за своїми правами та гідністю: люди за своєю природою різняться в зовнішньому вигляді, статусі, мові, поведінці та цінностях, але мають право жити в мирі й зберігати свою індивідуальність; погляди однієї людини не можуть бути нав'язані іншим. Під толерантністю в «Декларації принципів толерантності» розуміється прийняття й правильне розуміння багатства культур світу, форм самовираження й способів проявів людської індивідуальності. Толерантна людина поважає переконання інших і не намагається довести свою

виняткову правоту. Толерантність мають проявляти окремі люди, групи й держави. Прояв толерантності співзвучний повазі прав людини. Толерантність – не тільки моральний обов'язок, але й політична та правова потреба. Толерантність робить можливим досягнення миру, – стверджує І. Зверева, – і сприяє зміні культури війни культурою миру, що є актуальним для сьогодення [4, 406].

Період сьогодення вимагає любові й поваги до людей, уміння розуміти інших, а також стійких мотиваційних настанов і високоморальних принципів суб'єкта, діяльність якого спрямована на соціальний захист, соціальну допомогу окремій людині чи соціальній групі, яка опинилася у важкому становищі. Саме соціальний педагог виступає суб'єктом професійної діяльності, посередником між особистістю та державно-громадськими соціальними службами, є захисником інте-

ресів і законних прав людини, помічником у сприянні соціальних ініціатив і пошуку виходу з проблемної ситуації, важливою особистісною якістю якого є толерантність. Тому завданням нашого дослідження є розглянути формування толерантності як якості особистості засобами творів В. О. Сухомлинського в процесі фахової підготовки майбутніх соціальних педагогів до інноваційної діяльності.

Толерантність – терпимість до чужих думок і вірувань, – читаємо у «Словнику іншомовних слів», виданого наприкінці ХХ століття [7, 829]. Толерантний – терпимий до чийсь думок, переконань, вірувань, – стверджує «Сучасний тлумачний словник української мови» [11, 597] 2007 року видання. Толерантний – терпимий до чийсь поглядів, чийсь поведінки тощо, – проголошує інший «Сучасний тлумачний словник української мови» 2007 року видання [9, 700]. Толерантність – зважене, помірковане терпиме ставлення до чужих позицій, вірувань, переконань, думок. Обов'язковий принцип існування морального здоров'я колективу – таке тлумачення подає посібник «Дошкільна освіта: словник-довідник...» [3, 270]. Словник-довідник із соціальної педагогіки як інтегрованої галузі знань у трьох її парадигмах (науковій, освітній, практичній) тлумачить толерантність як неупереджене, терпиме ставлення до інших людей, несхожих за переконаннями, реакціями, культурами, віросповіданням і т. д., як терпиме ставлення до оцінок, позицій і думок, які не збігаються з власними, як базову соціальну цінність успішного функціонування групи [8, 481]. «Енциклопедія для фахівців соціальної сфери» значно поглиблює дефініцію толерантності як соціально-педагогічного явища та відтворює сучасний його зміст, зокрема толерантність – здатність бачити в іншій людині саме *іншу* – носія інших цінностей, логіки мислення, інших норм поведінки, усвідомлення її права бути іншою, відмінною; безумовно позитивне ставлення до такої несхожості, терпимість до думки іншої людини, звичаїв, кольору шкіри, релігії, способу життя; здатність поглянути на світ одночасно зі своєї точки зору та з позицій іншої людини; не є частиною будь-якої ідеології або елементом будь-якої конк-

ретної культури [4, 404]. Толерантність як прояв суспільних взаємовідносин залежить від умов життя, середовища, у якому зростає людина, від менталітету соціуму, де проживає людина, і який, у свою чергу, впливає на її індивідуальність, світоглядні пріоритети, стереотипи поведінки. Тому розглянемо формування толерантності як якості особистості засобами творів В. О. Сухомлинського в процесі фахової підготовки майбутніх соціальних педагогів до інноваційної діяльності.

Інноваційна педагогічна діяльність – процес, що своїм характером, а також результатом свідчить про здатність суб'єктів освітньої діяльності до генерації ідей, їхнього втілення, аналізу моніторингових даних та продукування нової педагогічної ідеї, – стверджують автори словника-довідника [3, 78]. Значущою в теорії і практиці підготовки соціального педагога є проблема формування його готовності до інноваційної діяльності, створення освітньо-виховного середовища. Структуру готовності до інноваційної педагогічної діяльності І. Дичківська представляє як сукупність мотиваційного, креативного, рефлексивного компонентів. Мотиваційний компонент, на думку автора, виступає стрижнем, навколо якого конструюються основні якості педагога як професіонала. Він виражає усвідомлене ставлення педагога до інноваційних технологій та їхньої ролі в розв'язанні актуальних проблем педагогічної освіти [2, 277]. Теоретичний аналіз досліджень проблеми професійної готовності свідчить про те, що ця категорія має різноманітні психолого-педагогічні інтерпретації й розглядається як: психологічний стан підготовленості особистості (М. Дьяченко, Л. Кандилович, В. Крутецький), особистісно-діяльнісний рівень готовності особистості (А. Деркач). Особистісний підхід до вивчення готовності щодо різних видів діяльності простежується в дослідженнях І. Зимньої, К. Платонова, В. Сластьоніна. Термін «інновація» буквально означає нововведення, оновлення, новизну, зміну. У контексті соціально-педагогічної теорії інновація характеризується як нововведення в соціально-педагогічну діяльність (мета, зміст, принципи, структура, форми, методи, засоби, технології), основою яких є нова соціально-

педагогічна ідея, шляхами реалізації – експериментальна діяльність, носіями – творчі фахівці соціально-педагогічної сфери.

Відомо, професію соціального педагога в Україні введено до кваліфікаційного переліку спеціальностей у 2002 році. Основне завдання соціального педагога, як зауважують Т. Г. Веретенко та І. Д. Зверєва, – налагодження балансу між відповідальністю суспільства перед особистістю та особистості перед суспільством, визначення проблем і потреб особистості на різних рівнях: індивідуальному, міжособистісному та суспільному [4, 178]. Кваліфікаційні вимоги до певних категорій соціальних педагогів та посадові обов'язки соціального педагога визначено в листі МОН України від 02.08.2001 р. №1/9–272, а нормативи їхньої кількості в навчальних закладах визначено в листі МОН України від 18.08.2003 р. № 1/9–385, де зазначено, що посади соціальних педагогів вводяться до штату загальноосвітніх та інших навчальних закладів... [4, 449]. Соціально-педагогічна робота в загальноосвітніх навчальних закладах, – запевняє О. В. Безпалько, – має за мету здійснення посередництва між освітніми установами, сім'єю, трудовими колективами, громадськістю, організацію їхньої взаємодії з метою створення умов для всебічного розвитку дітей і підлітків; сприяння участі вихованців у науковій, технічній, художній творчості, спортивній, суспільно корисній діяльності, виявленню задатків, обдарувань, розкриттю здібностей, талантів, професійному самовизначенню та соціальній адаптації учнівської молоді; залучення до культурно-освітньої, профілактично-виховної, спортивно-оздоровчої, творчої роботи різних установ, громадських організацій, творчих спілок, окремих громадян; вплив на подолання особистісних, міжособистісних, внутрішньо сімейних конфліктів, надання потрібної консультативної психолого-педагогічної допомоги дітям і підліткам, групам соціального ризику, дітям, які потребують піклування тощо [4, 187].

Фахову підготовку майбутні соціальні педагоги (спеціалісти, які організують виховну роботу з дітьми, молоддю, дорослими в різних соціокультурних середовищах, вивча-

ють психолого-педагогічні особливості особистості та її мікросередовища, визначають інтереси й потреби, відхилення в поведінці, конфліктні ситуації та надають соціальну допомогу та підтримку з метою реалізації прав і свобод клієнтів) здобувають, навчаючись у вищих навчальних закладах. Відповідно до навчального плану підготовки бакалавра в галузі знань 0101 Педагогічна освіта за напрямом 6.010106 Соціальна педагогіка та підготовки спеціаліста в галузі знань 0101 Педагогічна освіта за напрямом 7.01010601 Соціальна педагогіка студенти вивчають, крім нормативних навчальних дисциплін, низку предметів гуманітарного та соціально-економічного циклу, дисципліни природничо-наукової (фундаментальної) підготовки, дисципліни загально-професійної, а також дисципліни професійної і практичної підготовки, серед яких зустрічаємо дисципліни, опановуючи які, студенти знайомляться з педагогічною діяльністю Василя Олександровича Сухомлинського: «Вступ до спеціальності», «Екокультура особистості», «Соціальна педагогіка», «Теорія та історія соціального виховання», «Етика соціально-педагогічної діяльності», «Технології соціально-педагогічної роботи», «Технології роботи соціального гувернера», «Методики соціально-виховної роботи», «Педагогіка сімейного виховання», «Етика і психологія сімейного життя», «Соціальний супровід сім'ї», «Соціально-педагогічна робота в закладах освіти», «Реабілітаційна педагогіка», «Основи інклюзивної освіти».

Крім теоретичної підготовки, студенти педагогічного університету, які здобувають освітньо-кваліфікаційний рівень «бакалавр» (кваліфікація: соціальний педагог) та майбутні спеціалісти спеціальності 7.01010601 Соціальна педагогіка, охоплені такими видами практик: «Навчальна соціально-педагогічна», «Навчальна волонтерська», «Навчальна виховна», «Навчальна технологічна», «Виробнича літня педагогічна», «Виробнича соціально-педагогічна». Базами практик часто виступають загальноосвітні заклади, серед яких є інтернатні. Обставини, за яких діти потрапляють до школи-інтернату, різні. По-перше, це діти, які змушені поліпшувати стан свого

здоров'я (санаторні школи-інтернати); по-друге, це діти, які бажають поглибити вивчення окремих предметів чи курсів (спеціалізовані школи-інтернати); діти, які потребують корекції розумового чи психічного розвитку (спеціальні школи-інтернати), а також діти, які потребують особливих умов виховання (школи соціальної реабілітації інтернатного типу). У школі-інтернаті створено належні умови для навчально-виховного процесу. Вихователь не лише забезпечує учнів навчальними засобами, твердим і м'яким інвентарем, одягом і взуттям, створює затишок у спальнях, контролює за своєчасним і повноцінним харчуванням та за дотриманням санітарно-гігієнічних вимог, а й планує та реалізує розвивальні, освітні та виховні завдання навчально-виховного процесу. Вихователі інтернатного закладу освіти співпрацюють із соціальним педагогом та вчителями. У діяльності соціального педагога дослідники [4, 180] виокремлюють декілька напрямів: між учнем і установою, між учнем і батьками, між учнем та іншими спеціалістами, задіяними до вирішення навчальних і виховних проблем, між учнем і вихователями та учителями (в умовах інтернатних закладів освіти). Студенти – майбутні соціальні педагоги – під час педагогічної практики в загальноосвітніх закладах, співпрацюючи з педагогами чи надаючи допомогу школярам, зустрічаються із творами В. О. Сухомлинського, що формують толерантність як якість особистості. Майбутні соціальні педагоги спостерігають, як молодші школярі знайомляться з оповіданням В. О. Сухомлинського «Їжаченята»: «У їжачихи було двоє їжаченят. Мов клубочки, кругленькі. Покотилися клубочки їжі шукати. Котяться садом, городом. Аж бачать – зайчик їсть солодку морквинку. І їм захотілося. Ледве висунули маленькі голівки, а зайчик як крикне: – Геть звідси, гидкі, колючі! Прикотилися клубочки до матусі, плачуть. – Зайчик он каже, що ми гидкі, колючі. Їжачиха пригорнула маленьких, приголубила: – Та хіба ж ви колючі, дітки мої ріднесенькі, – заспокоює вона. – Волоссячко ж у вас м'яке, як льон. Та ви ж пухкенькі, мов подушечки» [1, 40]. Підручник «Літературне читання»

для другого класу знайомить школярів з оповіданням В. О. Сухомлинського «Горбатенька дівчинка»: «Клас розв'язував задачу... До класу зайшов директор школи з маленькою дівчинкою. Тридцять п'ять пар очей впилися в незнайому дівчинку. Вона була горбатенька. – Цю дівчинку зовуть Оля, – сказав директор. – Вона приїхала до нас здалеку. Хто поступиться їй місцем на першій парті? Бачите, яка вона маленька? Усі шість хлопчиків і дівчаток, що сиділи за передніми партами, піднесли руки: – Я... Учитель був спокійний: клас витримав іспит» [5, 116]. У підручнику «Читанка» учні четвертого класу знайомляться з оповіданням В. О. Сухомлинського «Усмішка»: «Дівчинка несла назустріч дідові усмішку, сподівалася, що і він усміхнеться, та дід не усміхнувся: погляд його залишився похмурим, брови – насупленими, очі – злими. Усмішка погасла на лиці дівчинки», – пише Василь Олександрович. «І тої ж хвилини їй здалося, що затьмарився, спохмурнів цілий світ. Зелений луг посірів. Жовті сонечка кульбабок перетворилися на фіолетові плями, блакитне небо стало блідим, а срібна пісня жайворонка тремтіла, мов той струмок, що ось-ось помре... та раптом дівчинка побачила бабусю, яка усміхнулась дівчинці. І такою доброю та щирою була усмішка, що цілий світ навколо дівчинки знову ожив, загравав, заспівав, переливаючись різними барвами. Мов маленькі сонця, знову зясніли кульбабки, задзвеніли бджоли й джмелі, загравав на срібних струнах жайворонок» [6, 126–127].

Отже, оповідання В. О. Сухомлинського формують терпиме ставлення до інших людей, несхожих за реакціями, переконаннями, терпиме ставлення до оцінок, позицій і думок, які не збігаються із власними – з'ясовують майбутні соціальні педагоги, які незабаром виступатимуть суб'єктом професійної діяльності, посередником між особистістю та державно-громадськими соціальними службами, будуть захисниками інтересів і законних прав людини, будуть помічниками у сприянні соціальних ініціатив і пошуку виходу з проблемної ситуації, важливою особистісною якістю яких є толерантність.

Список використаних джерел

1. Вашуленко М. С. Післябукварик: підручник з рідної мови для 1-го кл. / М. С. Вашуленко, В. О. Науменко, М. Д. Захарійчук. — 4-те вид. — К.: Літера ЛТД, 2012. — 112 с.
2. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології / І. М. Дичківська. — К.: Академвидав, 2004. — 325 с.
3. Дошкільна освіта: словник-довідник: понад 1000 термінів, понять та назв / упоряд. К. Л. Крутій, О. О. Фунтікова. — Запоріжжя: ТОВ «ЛПКС» ЛТД, 2010. — 324 с.
4. Енциклопедія для фахівців соціальної сфери: — [2-ге вид.; за заг. ред. проф. І. Д. Звереві]. — Київ, Сімферополь: Універсум, 2013. — 536 с.
5. Савченко О. Я. Літературне читання: підруч. для 2 кл. / О. Я. Савченко. — К.: Видавничий дім «Освіта», 2014. — 160 с.
6. Савченко О. Я. Читанка: підруч. для 4 кл. / О. Я. Савченко. — К.: Видавничий дім «Освіта», 2004 — Ч. 2. — 175 с.
7. Словник іншомовних слів: — [за заг. ред. акад. О. С. Мельничука]. — К.: Головна редакція Української Радянської Енциклопедії, 1985. — 968 с.
8. Соціальна педагогіка: словник-довідник: — [за заг. ред. Т. Ф. Алексеєнко]. — Вінниця: Планер — 2009. — 542 с.
9. Сучасний тлумачний словник української мови: 60 000 слів: — [за заг. ред. проф. В. В. Дубічинського]. — Харків: ВД «ШКОЛА», 2007. — 832 с.
10. Яковлева А. М. Сучасний тлумачний словник української мови / А. М. Яковлева, Т. М. Афонська. — Харків: ТОРСІНГ ПЛЮС, 2007. — 672 с.

О. А. KUTORZHEVSKA

Poltava

TOLERANCE AS A QUALITY OF A PERSONALITY BY MEANS OF V. O. SUKHOMLYNSKYI'S WORKS IN THE PROCESS OF PROFESSIONAL PREPARATION OF FUTURE SOCIAL PEDAGOGUES TO INNOVATIVE ACTIVITY

The formation of tolerance as a quality of a personality by means of V. O. Sukhomlynskyi's short stories in the process of preparation of future social pedagogues to innovative pedagogical activity is analyzed in the article.

Key words: tolerance, social pedagogue, professional preparation, innovative pedagogical activity, short stories of V.O. Sukhomlynskyi.

О. А. КУТОРЖЕВСКАЯ

г. Полтава

ФОРМИРОВАНИЕ ТОЛЕРАНТНОСТИ КАК КАЧЕСТВА ЛИЧНОСТИ СРЕДСТВАМИ ПРОИЗВЕДЕНИЙ В. А. СУХОМЛИНСКОГО В ПРОЦЕССЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ СОЦИАЛЬНЫХ ПЕДАГОГОВ К ИННОВАЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

В статье проанализировано формирование толерантности как качества личности средствами рассказов В. А. Сухомлинского в процессе подготовки будущих социальных педагогов к инновационной педагогической деятельности.

Ключевые слова: толерантность, социальный педагог, профессиональная подготовка, инновационная педагогическая деятельность, рассказы В. А. Сухомлинского.

Стаття надійшла до редколегії 30.07.2014